

SZOMBATHY BÁLINT

Betűformák a térben

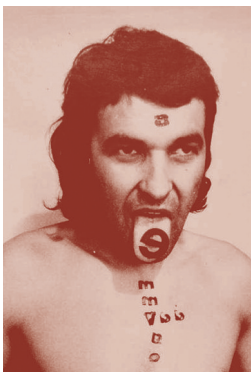
Csernik Attila munkái mellé

Négy és fél évtizede van a porondon egyéni stílusúvá érlelt tipográfiai költészetével Csernik Attila (1941) topolyai születésű képzőművész, akinek indulását alapvetően három tényező befolyásolta. Az irodalmi szöveghez felesége, Juhász Erzsébet író által került közel. „A betűnek azt a részét akartam mindig megmutatni, amit az ember rendszerint nem vesz észre, mert magától értetődően a tartalmi töltete alapján ítéli meg. Amit én csinálok, az végül is egy elirodalmasított műfaj, azaz sem az irodalomhoz, sem a képzőművészethez nem tartozik szorosan, illetve mindkettőhöz tartozik” – vallja ezzel kapcsolatban. További szöveghatások érték, amikor 1969-ben a Képes Ifjúság című hetilap grafikai szerkesztője lett Újvidéken, testközelbe kerülve a nyomtatott betűk „ölmos” világával. Pályájának másik meghatározó tényezőjeként pedig az könyvelhető el, hogy 1973-ban tagjai közé hívta a Szabadkán működő Bosch+Bosch csoport, amely a helyi értékrenddel szembe fordulva a nagyvilágban dívó legprogresszívabb alkotói törekvések – tágabb értelemben a konceptuális művészet – helyi úttörőjeként lépett a színre már indulásakor. A csoport tagjai, akik közül többen is foglalkoztak grafovizuális költéssel, felismerték Csernik tehetségét, lehetőséget nyújtva számára, hogy művészetét megismertesse Jugoszlávia-szerte és a határokon túl is.

Csernikkel kapcsolatban nem véletlenül választottam a *betűk világa* meghatározást, hiszen mondhattam volna azt is, hogy a nyomda szövegbirodalmában érezte magát elemében. Ő ugyanis elsősorban a szavakból kimetszett betűkhöz érzett vonzalmat: a kontextusból kiemelt, elszigetelt betűformát helyezte kísérleteinek fókuszába. A szómolekulák helyett tehát a betűatomokat merete ki eredeti szövegkörnyezetükből, ráépítve poétikáját az önálló grafikai jelként értelmezhető betűformákra, melyek közül különösen a fonetikailag is kiterjeszthető magánhangzók érdekelték elsősorban, úgymint az „e”, az „o” és az „a”. Nagy feltűnést keltett, amikor 1973-ban Csernik nagyméretű ólombetűk játékos mintázatát nyomta rá Ladik Katalin költő mezíten testére, besorolva az alkotást a testköltészet felénk még kevésbé kultivált műfajába. A betűlenyomatokat több ízben saját testére is ráhelyezte, de műanyag lettraset betűkészleteket úgyszintén alkalmazott az emberi testen, beültetve a Gutenberg-galaxis atomjait az emberi test lágy hajlataiba vagy éppen az arc redőibe.

A korai testművészeti munkák mellett Csernik főként egyedileg kidolgozott vagy korlátozott példányban kiadott, kézi készítésű

Csernik Attila

könyvobjekteket alkotott. Az idő folyásával a '70-es évek második felében a művész-könyv vált központi médiumává: a könyvek hajtogatott, lyuggatott tereiben szórta szét jelentés nélküli betű- és szövegfoszlányait, amelyekben új esztétikai értékek után kutatott. A jelentésbeliség azért nem volt fontos a számára, mert nem költőként nyúlt a szövegmatériához, hanem olyan grafikusként, akit elsősorban a betűtestek alaki tulajdonságai érdekeltek. Arra azonban ügyelt, hogy a síkban széthintett betűhalmazai és -rajai elkerüljék a díszítőművészet öncélúságának a csapdáját. Kompozícióiban ott rejlettek a betűcivilizáció szikár tartást követelő történeti aspektusainak a tapasztalatai, de jelentős szerep jutott bennük a nyomtatott sajtótermékekből kölcsönzött szöveges és képi elemeknek is. Térkiterjedésű munkáiba egyre gyakrabban épített újságoldalakból gyúrt galacsinokat, gömböket, kitüremkedéseket, áthelyezve a nyomtatott textust a térbe, a plasztikai művészet irányába. Csernik azonban a legszélsőségesebb kísérleteiben sem tett arra vonatkozó kilépést, hogy a betűt teljes mértékben megfossza felismerhetőségének a jegyeitől, alapvető formai jellemzőitől. Grafovizuális munkáit *Text* címmel adta ki az újvidéki Forum 1985-ben.

A művész-könyv merész keresés jegyében történt nagy cserniki korszakának lezárul-tával új fejezet nyílt, amely immár nem a nyomtatott, zárt betűformának kedvezett, hanem a lényegesen szabadabb, szertelenebb kézírásnak, illetve a rajznak. Fekete tussal készült kalligráfiáiba rendre zsírkrétával vitt oldottan színes foltokat, árnyalatokat, és egyre inkább eltávolodott az illusztrátori műfajok irányába, ügyesen alkalmazva az elekt-rográfia korszerű lehetőségeit. A máig aktív alkotó most más eszközökkel és nyelvi for-dulatokkal adja tanúbizonyságát örökös játékosságának, amely immár nem az avantgárd lázas forradalmiságának a jegyében, hanem a megállapodottság szilárd talaján fogan.

E lapszámunkban látható alkotások 2003-ban készültek.

